

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗАСТОСУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ ДОШКІЛЬНИКІВ

Анна Дворнікова
Київ

У статті надається характеристика поняттю «пізнавальний інтерес», акцентується увага на аналізі досліджень з питання розвитку пізнавального інтересу дітей старшого дошкільного віку та сучасних засобів його розвитку.

Ключові слова: пізнавальний інтерес, інформаційно-комунікаційні технології.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Проблема формування та розвитку пізнавального інтересу дітей старшого дошкільного віку була і залишається однією з головних у психологічній науці та діяльності практичних психологів. Науковці розглядають пізнавальний інтерес як один із головних факторів всебічного розвитку особистості, тому і надають особливого значення дослідженню змісту цього поняття, шляхам його формування та розвитку.

У основу сучасних досліджень пізнавального інтересу покладені праці Л. Виготського, Л. Занкова, В. Мясищева, С. Рубінштейна, Б. Теплова, Д. Узнадзе та інших відомих психологів. Поняття інтерес трактується по-різному, інтерес виступає як вибіркова спрямованість особистості на ту чи іншу діяльність, як прояв емоційної та мисленнєвої активності, як своєрідний сплав емоційно-вольових та інтелектуальних процесів, як структура, що складається з домінуючих потреб, як ставлення людини до світу. Таким чином, психологічне поняття «інтерес» характеризується багатогранністю свого змісту, форм прояву та ролі для становлення та життєдіяльності особистості. Єдиним для всіх авторів у розумінні інтересу є поняття вибіркової, яке відображає сутність цього, у багатьох відношеннях загадкового та досі до кінця не вивченого, явища. Через інтерес поновлюється зв'язок суб'єкта з об'єктивним світом. Предметом інтересу для дитини буває далеко не все, а лише те, що має для неї необхідність, значущість, цінність і привабливість. Чому дошкільники, що виховуються в одній сім'ї або виховуються в одній групі дитячого садка, залюбки наслідують або відкидають досвід старших? Чому однакові психолого-педагогічні умови спонукають дітей до різних висновків, дій, післядій і бажань? Відповіді на ці запитання науковцям удалося поки що частково, головним чином, на основі експериментальних спостережень, статистичного аналізу, вивчення психічних процесів і узагальнення тенденцій розвитку людського суспільства в цілому та окремих вікових груп дітей. В. Мясищев відзначає, що інтерес – це активне пізнавальне ставлення людини до світу. Пізнавальні інтереси складаються поступово, впродовж тривалого часу й не можуть виникнути відразу під час вступу дитини до школи, якщо в дошкільному віці їхньому вихованню не приділяли достатню увагу.

Метою статті є висвітлення можливості використання ІКТ як одного із засобів розвитку пізнавального інтересу в старших дошкільників.

Виклад основного матеріалу. Гостра увага до проблеми пізнавального інтересу в дітей старшого дошкільного віку з боку вчених і практичних психологів стала проявлятися у зв'язку з розробкою питання активізації пізнавальної діяльності дітей у процесі навчання. Реалізація цього важливого завдання, на думку вчених, можлива лише за умови стимуляції пізнавального інтересу, який визначає дитину як суб'єкта різних видів діяльності. Проблема вивчення у старших дошкільників пізнавального інтересу та пов'язаних з ним психологічних утворень – пізнавальної потреби, пізнавальної активності, пізнавальної спрямованості та пізнавальної самостійності широко досліджувалась багатьма вченими (Л. Божович, Л. Виготський, В. Давидов, Д. Ельконін, О. Леонтьєв, С. Рубінштейн, О. Усова та інші) [1; 2].

Зокрема, Л. Божович, вивчаючи фактори, що спонукають до процесу навчання, виділяє два види мотивів пізнавальних інтересів.

Перший вид мотивів пов'язується із розвитком особистості дитини. Такі мотиви пов'язані з бажанням дитини отримати схвалення дорослого; завоювати чи підтвердити авторитет серед однолітків тощо. Це широкі соціальні мотиви, оскільки вони виходять за

межі навчального процесу й пов'язані з тими життєвими відносинами, в які вступає дитина завдяки учінню.

Другий вид мотивів – це усвідомлені мотиви, народжені переважно самою навчальною діяльністю. Це пізнавальні інтереси, які виникають у дитини внаслідок напруження інтелектуальної активності, трудового зусилля, подолання труднощів. Сучасна психологія об'єднує такі мотиви в поняття пізнавальні інтереси – це група мотивів, пов'язана зі змістом і процесом учіння й орієнтована на опанування певної діяльності.

В основі розвитку пізнавальних інтересів постійно перебуває пізнавальна потреба (необхідність дитини дошкільного віку в нових знаннях переважно практичних, побутових), яка є похідною від потреби в зовнішніх враженнях і активності центральної нервової системи.

Формуючись і розвиваючись, пізнавальний інтерес переходить ряд етапів, які належить урахувати в роботі з дітьми. Динаміка його розвитку така:

Перший етап. Пізнавальний інтерес має споглядальний характер. Переважає емоційний структурний компонент. Завдання вихователя: викликати інтерес, зацікавити дитину.

Другий етап. Пізнавальний інтерес має оцінний характер. Переважає пізнавальний компонент. Завдання вихователя: розширювати обсяг інформації.

Третій етап. Пізнавальний інтерес має дійовий характер. Переважає вольовий структурний компонент. Завдання вихователя: розвивати свідоме ставлення до пізнання.

Дослідники (Л. Виготський, О. Дусавицький, О. Киричук, Н. Морозова, Г. Щукіна) звертають постійну увагу на різноманітні аспекти формування пізнавальних інтересів [5]. Встановлено, що пізнавальний інтерес активізує всі психічні процеси людини, на високому рівні розвитку збуджує до постійного пошуку.

Таким чином, пізнавальний інтерес – це емоційно усвідомлена, вибірково спрямованість особистості, яка звернена до предмета й діяльності, пов'язаної з ним, що супроводжується внутрішнім задоволенням від результатів цієї діяльності. Цей інтерес має пошуковий характер, підвищує можливості розумового розвитку дитини (В. Паламарчук), сприяє усвідомленій самостійності (О. Савченко), викликає продуктивну роботу (В. Лозова), змінює способи розумової діяльності (Г. Щукіна) [9], є умовою розвитку творчої особистості (М. Алексєєва).

Існує багато засобів розвитку пізнавального інтересу дітей дошкільного віку, одним з них є розвиток пізнавального інтересу за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій. З кожним днем усе більше впливають на наше життя різноманітні інформаційно-комунікаційні технології, особливо потужно вони впливають на дітей. ІКТ на початку XXI століття стають не лише головною рушійною силою прогресу, засобом спілкування, але й потужним засобом навчання, а іноді, нажал, і улюбленою дитячою іграшкою. Чимало дітей, навіть у мало розвинених країнах захоплюються комп'ютерними та телевізійними іграми, які приваблюють їх динамічними сюжетами, викликають різні почуття. У зв'язку з активним розвитком інформаційно-комунікаційних технологій виникають питання – як впливає цей дивовижний штучний інформаційний світ на психіку людини і, зокрема, дитини дошкільного віку, адже не новина, що вже в дошкільному віці діти часто захоплюються комп'ютерами. За яких умов цей новий вид людської діяльності сприяє розвитку особистості, а за яких заважає?

За Законом України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» однією з найважливіших особливостей нашого часу є перехід розвинених країн світу від постіндустріального до інформаційного суспільства, що зумовлює необхідність упровадження на Україні інформаційно-комунікаційних технологій в усі сфери життєдіяльності.

Концепція інформаційних технологій була додана до елементу комунікації й виникла у 1980-тому році. Наразі інформаційно-комунікаційні технології включають апаратні засоби ([комп'ютери](#), [сервери](#) тощо) та [програмне забезпечення](#) ([операційні системи](#), [мережеві протоколи](#), [пошукові системи](#) тощо). Інформаційно-комунікаційні технології також використовуються в переносному значенні. В українській освіті також почали поступово використовувати інформаційно-комунікаційні технології. На сьогодні багатьох учених цікавлять питання пов'язані з впливом та розвитком інформаційно-комунікаційних технологій на дитину. В цьому контексті можна говорити як найменше

про три аспекти проблеми: розвиток загальних здібностей дитини за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, підтримки інтелектуальної діяльності людини, розвиток спеціальних здібностей, які є специфічними для діяльності фахівців у галузі інформаційних технологій, запобігання негативному впливу інформаційно-комунікаційних технологій на психіку і взагалі на здоров'я дитини.

Найбільшим надбанням людства від застосування ІКТ є наближення найкращих досягнень світової культури до кожної пересічної людини. Завдяки співробітництву науковців у галузі інформаційних технологій з кращими фахівцями в галузі психології та ергономіки знято труднощі в застосуванні комп'ютерів на рівні користувача. Застосування інформаційно-комунікаційних технологій – це надання фантастичних можливостей педагогам та батькам у розвитку загальних здібностей дітей з використанням усього арсеналу досягнень світової культури. Мається на увазі, що є багато комп'ютерних енциклопедій, досконалих учбових програм, ілюстрованих комп'ютерних книжок, учбових ігор, що розвивають здібності дитини. Але саме по собі без участі дорослих, без праці дорослої людини, вкладеної у процес виховання дитини, без консультацій з фахівцями все це багатство не навчить дитину. Поряд з індустрією комп'ютерних ігор існує індустрія розвивальних навчальних програм, які мають характеристики для розвитку дитини, а саме, ці програми носять дослідницький характер. Програма ініціює участь дитини у дослідах, з допомогою яких, дитина робить для себе відкриття. Розвивально-навчальні програми легкі для самостійних занять дитини. Наприклад, використання учбової програми не вимагає від дитини вміння читати, дає дитині прості для розуміння вказівки, що пов'язані з використанням невеликої кількості засобів керування зображенням на екрані, розвиток широкого спектру навичок та умінь, високий технічний рівень, відповідність віковим особливостям, цікавість та стимулюючий характер.

Найбільш ефективними є такі програми, для яких є характерним створення середовища, що дозволяє дорослим та дітям використовувати комп'ютер як живий елемент моделювання та експериментування, одержання необхідної інформації.

У науковій літературі зустрічаються терміни, пов'язані з інформаційно-комунікаційними технологіями, – це «комп'ютерні технології», «інформаційні технології».

Ряд дослідників, зокрема, І. Довгопол [4] вважає, що комп'ютерні технології навчання – це процеси підготовки та передачі інформації дитині, засобом здійснення яких є комп'ютер. Комп'ютерні технології засновані на формалізації знань, залученні до навчального процесу діалогу засобів штучного інтелекту та застосуванні спеціальних пакетів прикладних програм, у тому числі тих, що зорієнтовані на викладача, який не є спеціалістом з комп'ютерних технологій. Під інформаційними технологіями розуміють сукупність методів і технічних засобів збору, організації, збереження, обробки, передавання та подання інформації, що розширює знання людей і розвиває їхні можливості з управління технічними та соціальними процесами.

Сучасні інформаційні технології характеризуються наявністю всесвітньої мережі Інтернет, такими її сервісами, як телекомунікації, електронна пошта, які надають широкі можливості їх користувачам. Жива комунікація – невід'ємна частина від інформаційних технологій, тому на сучасному етапі розвитку технічних і програмних засобів інформаційні технології називають інформаційно-комунікаційними.

Під терміном інформаційно-комунікаційні технології можна визначити сукупність різноманітних технологічних інструментів і ресурсів, які використовуються для забезпечення процесу комунікації та створення, поширення, управління та збереження інформації. Під цими технологіями мають на увазі комп'ютери, мережу Інтернет, радіо та телепередачі, а також телефонний зв'язок.

У дослідженні І. Захарова [6] розуміє під ІКТ конкретний спосіб роботи з інформацією: це і сукупність знань про способи та засоби роботи з інформаційними ресурсами, засоби та спосіб збору, обробки та передачі інформації для набуття нових відомостей про об'єкт, що вивчається.

У дослідженнях В. Трайнева [8] відзначається, що до складу інформаційно-комунікаційних технологій відноситься сукупність методів та програмно технічних засобів, що об'єднанні в технологічний ланцюг, який забезпечує збір, обробку, збереження та відображення інформації з метою зниження трудомісткості її

використання, а також для підвищення її надійності й оперативності.

За визначенням О. Зубова [7], інформаційно-комунікаційні технології складаються з таких компонентів як:

- 1) теоретичні засади;
- 2) методи вирішення завдань;
- 3) засоби вирішення завдань:
 - апаратні;
 - програмні.

Теоретичні засади інформаційно-комунікаційних технологій, основу яких становлять найважливіші поняття й закони інформатики, інформатика як наука, об'єкт та предмет інформатики, поняття інформатизації, її властивостей та особливостей, до яких відносять цінність, повноту, актуальність, компактність, достовірність та логічність.

Методи інформаційно-комунікаційних технологій включають: моделювання, системний аналіз, системне проектування, методи передачі, збору, продукування, накопичення, збереження, обробки, передачі та захисту інформації.

Засоби інформаційно-комунікаційних технологій поділяються на:

- апаратні: персональний комп'ютер і його основні складові, локальні та глобальні мережі, сучасне периферійне обладнання;
- програмні: системні, прикладні, інструментальні.

Слово «технологія» в перекладі з грецької – наука, сукупність методів та прийомів обробки матеріалів або сировини, переробки їх у предмети споживання. Сучасне розуміння цього слова включає не лише сукупність процесів матеріального виробництва та сфери послуг, а й перетворення та використання матерії (матеріалів), енергії, інформації, наукових та інженерних знань для вирішення практичних завдань в інтересах людини й суспільства. Інформаційно-комунікаційні технології навчання мають давати відповіді на запитання: як організувати в комп'ютерному середовищі навчальний процес з урахуванням специфіки конкретної навчальної дисципліни, навчальних та практичних цілей, які засоби інформаційно-комунікаційних технологій і як їх використовувати, яким змістом їх наповнити, як контролювати якість цих засобів.

Інформаційно-комунікаційні технології в навчанні А. Дзюбенко [3] визначає як сукупність програмних, технічних, комп'ютерних і комунікаційних засобів, а також способів та новаторських методів їхнього застосування для забезпечення високої ефективності й інформатизації освітнього процесу.

На думку більшості дослідників, необхідно гармонійно поєднувати й взаємодоповнювати традиційні та інформаційно-комунікаційні засоби навчання. Так, у роботі О. Гудиревої інформаційно-комунікаційні технології охарактеризовано як новий вимір у просторі навчання. Це необхідний помічник учителя, інструмент для досягнення ним педагогічних цілей, але не панацея від усього традиційного. Комп'ютер ні в якому разі не замінить живого спілкування з учителем, впливу особистості вчителя. Комп'ютер – це знаряддя, яке покращує роботу педагога, але спочатку вчителю треба докласти чимало зусиль для опанування знаряддям, необхідно творчо проводити підбір матеріалу до уроків, переглянути методiku викладання з погляду застосування інформаційно-комунікаційних технологій на уроці.

Висновки. 1. В основі розвитку пізнавальних інтересів постійно перебуває пізнавальна потреба, яка є похідною від потреби у зовнішніх враженнях та активності центральної нервової системи.

2. Формуючись і розвиваючись, пізнавальний інтерес проходить ряд етапів, динаміка його розвитку така: перший етап – пізнавальний інтерес має споглядальний характер, другий етап – пізнавальний інтерес має оцінний характер, третій етап – пізнавальний інтерес має дійовий характер.

3. Існують різноманітні аспекти формування пізнавальних інтересів. Встановлено, що пізнавальний інтерес активізує всі психічні процеси людини, на високому рівні розвитку збуджує до постійного пошуку. Пізнавальний інтерес – це емоційно усвідомлена, вибірково спрямованість особистості, яка звернена до предмета й діяльності, пов'язаної з ним, що супроводжується внутрішнім задоволенням від результатів цієї діяльності.

4. Використання ІКТ як засобу розвитку пізнавального інтересу дошкільників має

базуватися на їх психологічно обґрунтованому поєднанні з традиційними засобами розвитку особистості дитини.

Подальші перспективи розвитку означеного питання вбачаємо в розробці системи роботи щодо розвитку пізнавального інтересу засобами ІКТ.

Література:

1. Выготский Л. С. Психология развития человека / Л. С. Выготский. – М. : Изд-во Смысл; изд-во Эксмо, 2004. – 1136 с. (серия «Библиотека всемирной психологии»).

2. Давыдов В. В. Проблемы развивающего обучения / В. В. Давыдов. – М. : Педагогика, 1986 – 265 с.

3. Дзюбенко А. А. Новые информационные технологии в образовании / А. А. Дзюбенко. – М., 2000. – 104 с.

4. Довгопол И. И. Современные образовательные и педагогические технологии / И. И. Довгопол, Т. А. Ивкова. – Симферополь, 2006. – 336 с.

5. Дусовицький О. К. Система розвивального навчання. Засади становлення / О. К. Дусовицький // Початкова школа. – 1996. – № 11. – С. 4-7.

6. Захарова И. Г. Информационные технологии в образовании / И. Г. Захарова. – М. : Академия, 2003. – 192 с.

7. Зубов А. В. Информационные технологии в лингвистике / А. В. Зубов, И. И. Зубова – М. : Академия, 2004. – 208 с.

8. Трайнев В. А. Информационные коммуникационные педагогические технологии (обобщения и рекомендации): учеб. пособ. / В. А. Трайнев, И. В. Трайнев. – М. : Дашков и К, 2008. – 280 с.

9. Щукина Г. И. Исследование проблемы активности учебно-познавательной деятельности / Г. И. Щукина // Советская педагогика. – 1983. – № 11.

В статье дается характеристика понятию «познавательный интерес», акцентируется внимание на анализе исследований по вопросу развития познавательного интереса детей старшего дошкольного возраста и современных средств его развития.

Ключевые слова: познавательный интерес, информационно-коммуникационные технологии.

In the article describes the concept of «cognitive interest» focuses on the analysis of research on the development of cognitive interest of children under school age and modern means of cognitive interests of children.

Key words: cognitive interest, information-communication technologies as a tool for cognitive interest.